

טומאה וכאשר מכואר בסוגיא דגם רב הונא בריה דר' יהושע לית ליה האי סברא. לכן לפי זה שהוא פסק כר' יוחנן דיש יד להכשר אבל לא מטעם ההכשר תחילת טומאה אלא דילפינן מקרא דגדרש לפניו ולפני פניו, וסובר בזה כרב הונא בריה דר' יהושע דפירות שלא הוכשרו כתנור שלא נגמרה מלאכתו, ולכן בחר הרמב"ם הטעם בהכשר דלא מכשיר במחובר דאם כן הכשרת את הכל דאין לך זרעים שלא נפל עליו מים אבל בטומאה לא כתב טעם זה, דאין זה הטעם האמיתי אלא רק הוכחה דהדין כן דלא מקבל טומאה במחובר אבל הטעם למה אינו מקבל טומאה במחובר מפני שמחובר להחיות וכמו בעלי חיים שלא מקבלים טומאה, והשמיט הרמב"ם הוכחה זו כיון דאיכא טעם בדין זה כתב יותר את הטעם שחיות מציל, ועוד דיש להוסיף בזה דכיון דלא מקבל הכשר במחובר ממילא אי אפשר לבא לידי טומאה וכקושיית התוס', ואכתי צ"ע בכל זה.

בכל זאת ילפינן מסוגיא זו דיש מחלוקת בדין זה מה זה הכשר אם הוא כתנור שלא נגמרה מלאכתו, או דין אחר דהכשר תחילת טומאה ואין זה חסרון בגמרה האוכלין אלא זה גזירת הכתוב בעצם דין טומאה ויש לו דין של תחילת טומאה.

ולפי זה נראה לי לענין סכך אם מסככים באוכלין שלא הוכשרו תלוי בזה אם נאמר דאוכלין לפני הכשר הוה כמו תנור שלא נגמר מלאכתו, אם כן אין על זה עוד שם אוכלין לענין טומאה ומסככין בזה, אבל אם נאמר שהכשר יש לו דין של תחילת טומאה הרי אין בזה חסרון בהאוכלין רק שזה דין בטומאה וחל על הכשר דין תחילת טומאה ואין מסככין בזה כיון שהרי הכשר הוא תחילת טומאה והרי דבר המקבל טומאה שאין מסככין בזה.

וכיון שזה מחלוקת בגמ' אפשר לומר דרבי יהודה הסובר דמסככי רק בד' מינים אף שיש בזה אתרוג מיירי בדלא הוכשר והוא סובר דאוכלין שלא הוכשרו כתנור שלא נגמרה מלאכתו, וכרב הונא בזה, וכן הוכחנו שפסק כן הרמב"ם, יוצא שלהלכה אפשר לסמוך על בעל ערוך לנר כי סברתו לפי ההלכה, וצע"ג בענין הזה ועוד חזון למועד.

לענין מוסיף בשיעורים ביו"ט

בגמ' שבת ל"ט ע"ב: דתנן בית שמאי אומרים לא יחם אדם חמים לרגליו אלא א"כ ראויין לשתייה וכו'. ובתוס' ד"ה אלא וכו': ונראה לר"י דיכול להחמם אפילו יותר מכדי שתייה כדאמר בפרק הדר (ערובין ס"ח): נשייליה לאימיה אי צריכה נחיימו אגב אימיה, וכו'.

והגליון הש"ס של הגאון ר' עקיבא איגר תמה וז"ל: קשה לי למאי הוצרכו לראיה זו דאפשר לצורך מילה עדיף, הא להדיא איתא בדייתא ערוכה בכיצה י"ז ממלא נחתום הבית מים אף על פי שאין צריך אלא לקיתון אחד.

וראיחי בספר עמודי אור סי' ס"ד שמתוך קושית רע"א וזה תוכן דבריו. ולפי עניות דעתי דברי התוס' באו בדקדוק, שהרי הר"ן בכיצה פרק ב' שקיל וטרי בטעם ההיתר של ממלא נחתום הבית מים אף על פי שאינו צריך אלא לקתון אחד, והרי מוסיף בשיעור, וכתב הר"ן וז"ל: ומיהא משמע דלרבות בשיעורא ביו"ט מותר, ודאמרין לקמן דאין מזמנין את העכו"ם ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו, היינו שמא ירבה בשבילו בקדרה אחרת. ומיהו איכא למידק מדאיבעיא לן בפרק ישמעאל מנחות ס"ד: חולה שאמדוהו לשתי גרוגרות ואיכא שתי גרוגרות בשתי עוקצין ושלוש בעוקץ אחד, הי מיתנין שתיים מיתנין דחוי ליה או דלמא שלש מיתנין דקא מעט בבצירה, ואסקינן דשלוש מיתנין שתיים לא מיתנין משום דמיעוטא בבצירה עדיף, ועד כאן לא איבעיא לן התם אלא כי האי גוונא דבשתיים בשתי עוקצין איכא ריבויי בבצירה, אבל משמע דפשיטא לן דשתיים בעוקץ אחד ושלוש בעוקץ אחד דשתיים מיתני שלש לא מיתנין דלריבויי בשיעורא אסור?

תירץ הר"י ז"ל דהתם שבת דוקא דאיכא איסור סקילה, אבל ביו"ט דאיכא איסור לאו הקילו. ולא תקשה לך ההיא דגרסינן בעירובין ס"ח, ההיא ינוקא דאישתפך חמימיה אתו לקמיה דרבא אמר להו נשייליהו לאימיה אי צריכה ניחם ליה אגב אימיה, וההוא מעשה בשבת הוה, דלמא אפילו בשבת שרי לריבויי בשיעורא? דלא קשיא שכבר פירש רש"י ז"ל וכן בתוס' דניחם לו ע"י עכו"ם קאמר.

והרשב"א ז"ל מוסיף עוד ואומר, ואפילו מאן דמפרש התם דעל ידי ישראל קאמר לא קשיא, דכיון דלא מיתסר אלא מדרבנן, כיון דביו"ט שרי התם גבי מילה משום מצוה, התיירו לגמרי אפילו ע"י ישראל. מכלל דסבירא ליה להרשב"א ז"ל דריבויי בשיעורא בשבת לא מיתסר אלא מדרבנן, ותמהני עליהם דא"כ מאי קא מיבעיא ליה התם במנחות, פשיטא דשלוש מיתני דרבווי בשיעורא אינו אלא מדרבנן, וריבויי בבצירה מיתסר מדאורייתא, דהא אפילו אמדוהו לגרוגרת אחת ומייתי שלש בעוקץ אחת לא עבר אדאורייתא כלל, ואילו הביאו שנים בשני עוקצין לוקה וחייב חטאת.

לפיכך נראה לי ברור דודאי ריבויי שיעורא בשבת מדאורייתא מיתסר, ואפילו הכי לא דמי ריבויי שיעורא ביו"ט לריבויי שיעורא בשבת, שהשבת דחווה היא אצל חולה ולא הותרה, ולפיכך כל שעיקר מלאכה אסור אף תוספתו כמזהו ומיתסר מדאורייתא, אבל ביו"ט שאוכל נפש הותר לגמרי בה, שאפילו אוכל נפש שאפשר מערב יו"ט שרי. כל שהוא מרבה על עיקר ובלבד שיהיה בטורח אחד,

תוספתו כמוהו, ועוד דנראה להם לתכמים שכיון שאמרה תורה "אך אשר יאכל לכל נפש", לא הוצרכו לשקול ולדקדק שלא יבשל אלא המצטרך לו בלבד.

ומשום הכי ריבויי בשיעורא כל היבא דלא מפיש טירחא שרי, אבל בשבת שהעיקר אסור אף תוספתו כמוהו מדאורייתא ולא ניתן לידחנות אצל חולה, ולפי זה האי דעירובין דוקא ע"י נכרי היא עכ"ל הר"ן בזה.

ונראה לי דהתוס' ס"ל כשיטת הרשב"א דתוספת באותו קדירה בפעם אחת אין איסור מדאורייתא וכיון דתוספת באותו קדירה אפילו בשבת לא מיתסר אלא מדרבנן ולכן ביו"ט שרי לגמרי. ובפשיטות יש לומר דמאן דס"ל מתוך, להכי שרי כיון שיש במלאכה זו על כל פנים צורך קצת שפיר שרינן כולה במתוך לכ"ע, אפילו לדעת התוס' ושאר פוסקים בביצה י"ב, דס"ל שלא לצורך לגמרי לא הותרה מלאכת יו"ט, מכל מקום אי איכא צורך קצת כתבו בפשיטות דשרי.

ואם כן הכי נמי מה שיש בכישול זה לצורכו מקרי צורך קצת על כל פנים להתיר המותר שבקדירה המתבשל עמו בפעם אחת.

ולפי זה לכן התוספות לא הביאו מכרייתא זו, דילמא ברייתא כהלכתא אתיא כבית הלל דאית להו מתוך, אבל התוס' כאן הולך לבית שמאי דלית להו מתוך כמבואר בסוגיא ביצה י"ב, ואין ראייה מכרייתא זו ממה דאיתא ממלא נחתום חבית מים אע"פ שאין צריך אלא לקיתון אחד, דהברייתא הוה הולכת כבית הלל דס"ל מתוך ואין ראייה משם להתיר להוסיף לב"ש דלית ליה מתוך, ולפיכך מוכרחים להשתמש ביסוד של הרשב"א דעיקר דין תוספת באותו קדירה לא מיתסר בשבת אלא מדרבנן ולכך ביו"ט שרי, וזה כוונת התוס' שהביאו מסוגיא דעירובין דאיה, והיא עצמה ראייתו של הרשב"א כמבואר בר"ן שהבאתי, שהביא מסוגיא דעירובין יסוד לדינו, כיון שקאמר הש"ס שם ניחם אגב אימיה, שמע מיניה דתוספת אינו אסור אלא מדרבנן, ולצורך מצוה מותר, ולכך מהני ילפינן למשרי ביו"ט להוסיף אף לבית שמאי כיון דתוספת אינו אלא מדרבנן לצורך מצוה שרי לריבויי בשיעורא, כן נמי כאן לצורך יו"ט מותר לריבויי לשיעורא לבית שמאי.

ודוק בכל זה כי זה צריך עיון גדול.

סתירת הר"ן בענין מוסיף בשיעורים בשבת

בספר אמרי בינה דיני שבת סי' י"ז העיר על סתירת הר"ן סוף פרק י"ג משבת ז"ל: דלענין פיקוח נפש שאני אפילו נתכווין למלאכת רשות עם אותה המלאכה של פיקוח נפש מותר, וכיוצא בזה ביומא פ"ד, והטעם מפני שהוא מלאכת חובה היא עליו לפיכך אף על פי שמתכווין עם אותה מלאכה למלאכה אחרת האסורה בשבת התירו חכמים כדי שלא ימנע בשום

ענין מפיקוח נפש המוטלת עליו חובה, והביא מהירושלמי פרק י"ג משבת הל' ר': ראה תינוק מבעבע בנהר ונתכוין להעלותו ולהעלות גחילה של דגים עמו מותר, רבי יוסי ברבי בון בשם רבי הונא היה מפקח בגל ונתכוין להעלותו ולהעלות צרור של זהובים עמו מותר וכו' ע"כ. מפורש בכאן שמדאורייתא מרבה בשיעורים בפיקוח נפש מותר, דאין איסור של מרבה בשיעורים אלא מדרבנן ולפיכך במקום פיקוח נפש התירו חכמים בזה.

ודבריו סותרים מה שכתב בביצה פרק ב' שהבאתי לעיל שכתב, דריבוי בשיעורים ביו"ט מותר דהותרה היא ביו"ט, משא"כ פיקוח נפש בשבת דדחוויה היא אסור אף מדאורייתא להרבות בשיעורים, ואם שנים בעוקץ אחד וצריך לשנים, וג' בעוקץ אחד, אסור מדאורייתא לקוץ העוקץ של שלשה מפני שהוא מרבה בשיעורים, ומ"ש דמותר לצוד דגים ביחד עם התינוק שראה שטובע בנהר, הרי הוא מרבה בשיעורים?

וכתב לחלק דשם ממה שהוכיח הר"ן דמרבה בשיעורים אסור מן התורה, מגמ' מנחות בהיה שנים בעוקץ אחד וג' בעוקץ אחר, דיש שם שיעורי גרוגרות נפרדים, וכיון דיש לפניו לחלוש העוקץ של ב' אם קצץ של ג' נראה כאילו עשה מלאכת איסור לבד, מה שאין כן כפורס מצודה, דע"כ היה צריך לפרוס המצודה, ומעשה זה של פריסת המצודה הותר לענין פיקוח נפש לא אכפת לן אם ניתכוין ג"כ לצוד דגים כיון דאף אם לא יתכוין לצוד דגים בהכרח לפרוס המצודה, הוי המחשבה לצידת דגים כמחשבה בלי מעשה, מה שאין כן בשלש בעוקץ אחד דכיון שיש אחד שלא צריך לחולה צריך להניח מעשה התלישה מן העוקץ הלזה של שלש ויקוץ של ב', וככל זאת נשאר בצ"ע בחילוק זה. ויש לעיין בזה טובא.

ולי נראה לתרץ סתירת הר"ן כאופן אחר לגמרי, והוא על פי חידוש של האור שמה.

דהנה האור שמח בהל' שבת יצא בכמה חידושים בענין מוסיף או מרבה בשיעורים וזה תוכן דבריו; וכתב לחלק שם בין מלאכת קצירה שמפורש במנחות ריש פרק ר' ישמעאל דחייב, ומוכח שם דאם יש גרוגרת אחת בעוקץ אחד ושתי גרוגרות בעוקץ אחד ואין צריך לחולה שיש בו סכנה אלא גרוגרת אחת ומייתי הך דשתי גרוגרות מיחייב, דמפיש בקצירה.

אמנם באיסור גטילת נשמה בשבת, דאם צריך לחולה כזית בשר עוף, ויש לו עוף קטן ושחט עוף גדול מוכח בפ"ק דחולין דגבי שחיטה לא גזינן שמא ירבה בשיעורא, וכן פסק הרמב"ם פרק ב' משבת הל' ט', ומותר לו לשחוט אפילו עוף גדול.

ויצא לחלק דבקצירה יש שיעור כמה יקצור בשבת ויהיה חייב אם כן המלאכה לא תלויה לא בעוקץ לבד כי אם באוכל הנקצר מתיבבורו ע"י תלישת

העוקץ אם כן כי מפי' בשיעורא חייב, אבל נטילת נשמה דחייבו בכל שהוא אפילו עוף שאין בה כזית, דהחייבו הוא על הנשמה שהוא נוטל לא על השיעור, שהעוף שמת ע"י נטילת נשמה לא שנא לנו בין עוף קטן או גדול, או לשור גדול, כולהו דין מלאכת נטילת נשמה עליהם בזה לא שייך איסור מרבה בשיעורא. אבל בבישול שצריך לבשל לחולה רק גרוגרת אחת ונותן בבית אחת שתי גרוגרות, והר"ן מדמה זה כביצה לקצירה ואוסר מרבה בשיעורא מן התורה כבישול ג"כ, וכיון שבישול צריך שיעור, בזה יש על מרבה בשיעורא איסור מדאורייתא כמבואר.

ולפי זה מבואר סתירת הר"ן, דבצד אין שיעור לזה אם צד דג קטן או דג כמו ליתן, והאיסור רק על עצם המלאכה, והוה כמו נטילת נשמה שאין על זה איסור מרבה בשיעורים ודוק.

עוד הערת רע"א על התוס' בד"ה וב"ה מתירין

הנה בתוספות בד"ה בית הלל מתירין: משמע דוקא לרגליו אבל לצורך גופו לא וכו', והעיר הרע"א תמיה גדולה, כיון דס"ל לבית הלל דמותר לחמם לרחיצת פניו ורגליו משום דזה נקרא שוה לכל נפש ושרי מטעם מתוך, אם כן אמאי אסור לחמם לרחיצת כל גופו הא הוי נמי רחיצת פניו ידיו ורגליו, והמותר יהיה כמרבה בשיעור בישול דמותר, כההיא דביצה ממלא נחתום חבית מים אע"פ שאין צריך אלא לקיתון אחד, עיי"ש.

וראיתי באחרון אחד שרצה לתרץ קושית רע"א דכי אמרינן דלהרבות בשיעורא מותר היינו דוקא היכא שהמקצת שצריך לו הוא באוכל נפש ממש דשרי לכ"ע, כגון בבישול לצורך אכילה ושתיה דלאו מטעם מתוך אתינן עלה, אלא בהיתר גמור שהתירה התורה להדיא, ככהאי גוונא אמרינן שפיר הואיל והותרה מקצתה הותרה כולה בחד מעשה, מה שאין כן במחמם לצורך רחיצה, דאילו פניו ידיו ורגליו אין היתר מחמת אוכל נפש ממש, משום דרחיצה אין אוכל נפש הוא, והראיה דבית שמאי אוסרין, אלא משום דהוה דבר השוה לכל נפש שרי בית הלל מטעם מתוך, דאמרינן מתוך שהותרה לו לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש, משום דמכל מקום שוה לכל נפש לצורך היום, וכיון דרק משום מתוך אתינן עלה, לא יתכן נמי למשרי לתמם הרבה לרחיצת כל גופו דאינו שוה לכל נפש, ולומר כיון דהותרה המקצת לצורך פניו ידיו ורגליו הותרה נמי כולו אי אפשר, כיון דאפילו המקצת נמי אינו בהיתר אוכל נפש ממש רק מטעם מתוך, תרי מתוך לא אמרינן. וסמך לזה מהא דאמרינן פסחים ל"ח "חד הואיל אמרינן תרי הואיל לא אמרינן", ועיין עוד בתוס' שם דף מ"ו ד"ה הואיל שכתבו בשם הרשב"א לדעת רש"י דתרי הואיל לא אמרינן. זה תוכן דבריו, אבל זה צ"ע גדול, וצריך הסבר.

דנראה כמו גזירת הכתוב בלי סברא. וצריכים לכאר את עצם הלכה דמתוך וכוה יש ג' שיטות ואבאר זה.

(א) טעם המגיני שלמה הובא בפני יהושע ביצה י"ב: דהיינו טעמא דאמרינן מתוך ומנא לן הלכה זו, משום דכתיב "אך אשר יאכל לכל נפש", ולא כתיב אך אוכל נפש יעשה לכם, ע"כ משמעות הכתוב הכי הוא, דכל המלאכות המיוחדות לאוכל נפש כמו הבערה ובישול וכדומה, התירה התורה הני מלאכות לגמרי אף שלא לצורך אוכל נפש, ואין כוונת התורה רק לצורך אוכל נפש, רק כוונת התורה לתת סימן לדבר ומתלי היתר המלאכות באלו היו דים באוכל נפש עיי"ש.

(ב) טעם של היראים במצוה קי"ג, וז"ל: ולא דוקא אוכל נפש התירה התורה אלא כל הנאת נפש כדתנן בפרק ב' דביצה: בית שמאי אומרים לא יחס אדם חמין לרגליו וכו' וכו"ה מתירין. והלכה כבית הלל, והטעם דכתיב "אשר יאכל", ואמרינן בפרק כל שעה פסחים, בין לחזקיה ובין לר"א כל מקום שנאמר לא יאכל גם הנאה במשמע, ודוקא הנאה השוה לכל נפש אבל שאינו שוה לכל נפש אסור, דתנן בפרק ב' ג' דברים ר"ג מתיר וחכמים אסורים וכו' וטעמא דאין גימור כלים שוה לכל נפש וכו' ומלאכת מצוה מתוך שהיא הנאת נשמה מותרת, כדתנן בפרק קמא דביצה, בית שמאי אומרים לא מוציאים לא את הקטן ולא את הלולב ולא את הספר תורה לרשות הרבים ובית הלל מתירים, פירוש קטן למולו ולולב לנענע בו, וספר תורה לקרות בו, ואסיקנא טעמא דבית הלל מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה הוצאה שלא לצורך הנאת הגוף אך שיהיה הנאה וצורך הנשמה, פירוש מתוך וכו' מתוך אותו מקרא עצמו שאתה למד היתר הנאת הגוף אתה למד נמי היתר הנאת נשמה, וטעמא דאך אשר יאכל לכל נפש כתיב, פירוש יהנה לכל נפש כמו שפירשנו למעלה מזה, והנשמה בלי הגוף נקרא נפש דכתיב "שובי נפשי למנוחתי וכו'" עכ"ל.

והנה מדבריו למדנו כוונה חדשה במתוך דאין הפירוש משום שהתירה התורה מלאכת לצורך אוכל נפש הכי נמי מותר שלא לצורך, רק הכוונה דכשם שהתירה התורה לצורך אוכל נפש, הכי נמי הוה בכלל אשר יאכל גם שאר הנאת הגוף או הנאת מצוה.

(וטעם הג') הראב"ד בפירושו לתמיד פרק א', ותוכן דבריו שם דפליג על מ"ש ר"ת רכלאים בציצית הותרה לגמרי, אף שלא במקום מצוה, וכתב דלא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי רק היכא דהוה בתורת היתר ולא בגדר דחיה, וכמו ביפת תואר לכהן דלא הוה בתורת דחיה דהא התם ליכא שום מצוה בביאתו ורק דהתורה התירה לו, ולהכי אמרינן בה הואיל ואשתרי אשתרי, אבל היכא דהוה בתורת דחיה וכמו כלאים בציצית אינו מותר רק בעידנא כשמקיים המצוה. וכן כנדרים ונדרות לא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי לענין תמידין

ומוספין הותר נמי בנדרים ונדבות, משום דהא דמותר בתמידין ומוספין הוי רק בתורת דחיה ולא בתורת היתר. וכן בחייבי לאוין לענין יבום דמן התורה שרי ליבם דעשה דוחה ל"ת ומדרבנן אסור משום גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה, ולא אמרינן הואיל ואשתרי ביאה ראשונה הותר נמי ביאה שניה, משום דהוה בתורת דחיה רק עכ"ל. ועיי' שאגת אריה מעיר על דבריו בס"ל.

ולפי דבריו מכבאר נמי ענין מתוך ביו"ט דלפי מ"ש הר"ן דאוכל נפש ביו"ט הותר בתורת היתר ולהכי אמרינן נמי הואיל שהותר לאוכל נפש מותר נמי שלא לצורך, וזהו ממש כעין סברת הואיל ואשתרי כל היכא דהוה בתורת היתר, עיי' בספר מלאכת יו"ט להגאון ר' משה סוקולובסקי ר"מ דישיבת תורת חסד בבריסק דליטא. הוא מכבאר ענין מתוך על פי דברי הראב"ד בזה. איך שלא יהיה טעם של מתוך, קשה להבין ולחלק בין דבר שהותר מטעם מתוך לדבר אוכל נפש ממש, כיון דגם ההיתר של מתוך הוא בתורת הותרה ולא דחוייה, ולפי הר"ן כל דבר שהותרה אין על זה איסור מרבה בשיעורים כמבאר בדבריו לחלק בין יו"ט לשבת בחולה שיש בו סכנה, ואין אני יכול להבין את דברי האחרון שהבאתי לעיל שרצה לחלק בזה, וקושית רע"א במקומה מונחת.

והנה בענין המחלוקת בית שמאי ובית הלל לא יחס אדם חמין לרגליו אלא א"כ ראויין לשתייה דברי ב"ש, ובית הלל מתירין, והר"ע מברטנורא על המשנה ביצה פרק ב' משנה ה' מפרש דמחלקתן תלוי במתוך, דבית הלל מתירין דמתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה הותרה נמי שלא לצורך אכילה כשיש בה צורך הנאה, וב"ש חולק על מתוך.

ובתוספת ר' עקיבא איגר על משניות העיר על דבריו זו"ל: דכן כתב הר"ן כהרע"ב, וקשה לי דהא ע"כ דאף בלא מתוך יש לומר דמותר דהוה כאוכל נפש עצמו, דאל"כ דליכא היתר רק מדין מתוך יקשה לרבה דמתקיף בביצה דף י"ב ע"א ממאי דמתוך פליגי דלמא בעירוב והוצאה ליו"ט פליגי, ואם כן קיימי עתה דגם בית הלל לית ליה מתוך, ואמאי היתר ב"ה הכא לחמם לרחיצה ולעשות מדורה. ואפשר לרבה היה באמת מוכח דב"ש וב"ה פליגי במציאות אם מקרי אוכל נפש ממש או לא. אבל לפי האמת דבמתוך פליגי מהיכי חיתי לן לדחוק דפליגי בזה כיון דיש לומר בפשיטות דלשיטתייהו אולי בפלוגתייהו במתוך עכ"ל.

ולפי זה מכבאר דמחלוקתם הוא במתוך, אבל אם נאמר דפליגי במציאות אם מקרי אוכל נפש ממש או לא מתחזק יותר קושית רע"א שהבאתי ולא שייך אפילו תשובתו של האחרון על רע"א.

על הרשב"א כשבת ל"ט דב"ש דלית ליה מתוך לית ליה הואיל

הנה הגאון רע"א תמה על הרשב"א כאן שכתב ל"ט דלית ליה מתוך לית ליה הואיל ג"כ, וקשה דזה נסתר מסוגיא פסחים דף מ"ז ע"ב,

דפרכינן לרבה דאית ליה הואיל מבריייתא דהמבשל גיד הנשה בחלב ביו"ט וכו' ואם איתא אהבערה לא לחייב דנימא הואיל. והרי ברייתא זו כב"ש דלית ליה מתוך כדאמרינן ביצה י"ב, ואף על פי כן פריך הגמ' דנימא הואיל, וכן כתבו בתוס' שם ד"ה אהבערה, דאפשר דס"ל לב"ש הואיל, אם כן מוכח מפורש דמאן דלית ליה מתוך אית ליה הואיל והשאר זה בצע"ג.

וראייתא כתפארת ישראל על משניות ביצה שם דמשתדל לתרץ קושית רע"א באופן זה, דהרי זה ודאי דהואיל ומתוך בכל אחד טיבותא וריעותא, דלפי מ"ש התוס' פסחים מ"ה ע"ב, דבאין שהות לזמן אורחים לא שייך הואיל, וכמו כן בקרבנות נדרים ונדבות לא שייך הואיל, והרי מתוך שייך אפילו ככי האי גוונא, הרי דמתוך עדיף מהואיל. אמנם יש גם ריעותא במתוך, דצריך שיהיה בגוף הפעולה צורך היום קצת, ביצה י"ב, מה שאין כן הואיל אפילו אין צורך היום בגוף הפעולה כלל, אפילו הכי אמרינן הואיל.

ולפי זה נראה לי בכוונת הרשב"א שכתב דלב"ש דלית ליה מתוך כל שכן דלית ליה הואיל, כוונתו למתוך בבחינה ראשונה שאמרנו, אמנם יש עוד ריעותא בהואיל מה שאין במתוך, לפי הרו"ה (ביצה כ"א), דאסור על כל פנים מדרבנן מה שאין כן במתוך דמותו לגמרי, אמנם בלאו זה נראה לי דאין שום קושיא על הרשב"א דהרי אין כל הואיל שווין, דהרי התוס' פסחים מ"ו מחלקין בין הואיל השכיח להואיל דלא שכיח, ולפיכך יש לומר דנקט הרשב"א דלב"ש דלית ליה מתוך כל שכן דלית ליה הואיל, היינו הואיל דמקרי אורחים, מה שאין כן הואיל דנקט בפסחים דהואיל וחזי לצרכי ודאי עדיף יעדיף למתוך, דאפילו לא חזי לצרכי שרי, ועדיף אפילו מהואיל דאורחים, דתליא בהודמנות, מה שאין כן הבערה דחזי לדידיה לבישוליה וכדעתו תליא בכהאי גוונא אפילו בית שמאי מודו מדשכיח טפי מהואיל דאורחים, ואיכא סברת הואיל ומתוך עכ"ל.

והנה ראייתא בספר אפיקי ים סי' ט"ו שמחלק גמי בין שני סוגי הואיל הואיל דאורחין והואיל דחזי לו לתרץ קושית רע"א על השאגת אריה בסי' ה' בתשובותיו, דלפי השאגת אריה השוחט טריפה דרבנן ביו"ט לא עבר על איסור דאורייתא, דכיון דמן התורה היא כשירה אמרינן הואיל והגאון רע"א חולק עליו וסובר דכיון דידעינן כודאי דאורחים לא יאכלו מזה, יהיה מאיזה טעם שיהיה, ממילא לא הוה אוכל גפשו ועובר על איסור דאורייתא עיי"ש.

וכתב להצדיק דברי השאגת אריה, דבאמת הא דצריכין באופה מיו"ט לחול להואיל דאורחין, ולא אמרינן הואיל דאי בעי למיכל בעצמו דיום, כדאמרינן במסוכנת בסוגיין.

ע"כ צריכים לומר משום דבכל גוונא פליגי רבה ורב חסדא, גם באופה הרבה ככרות דלא שייך לומר הואיל ואי בעי למיכל, ולפיכך צריכין להשתמש בהואיל דאורחין.

מה שאין כן במסוכנת דמשום חד כזית שרי לשחוט שייך שפיר הואיל ואי בעי למיכל, ולפי זה שפיר מוכן דברי השאגת אריה דשרי לשחוט טריפה דרבנן ביו"ט, דבשחיטה לא בעינן כלל הואיל דאורחין, והשאגת אריה לא הזכיר כלל הואיל דאורחין, דבשביל הואיל דאורחין לא היה מתיר כלל דבדאי לא יאכלו אורחין איסור דרבנן, וגרע מהואיל דחולה שיש בו סכנה שכתבו בתוס' דלא שכיח. ורק עם הואיל אחר משתמש השאגת אריה, הואיל ואי בעי למיכל כזית מצי למיכל, ולו בעצמו הלא טוב לו לעבור איסור דרבנן, כדי להנצל למפרע מאיסור דאורייתא, ולא שייך כן באורחין דאף באיסור קלילא לא יעברו כדי שיזכה המבשל, אבל במקום שיש הואיל דאורחין לבד גם השאגת אריה יודה דלא שייך הואיל בטריפה דרבנן.

אבל הואיל דאי בעי למיכל לא הוה כחולה שיש בו סכנה דמדמה רע"א דלא שכיח, עיי"ש.

הנה אנו מוצאין גם באחרונים הבדל גדול בין הואיל דאורחין להואיל דבעי למיכל מצי מיכל. ועוד צע"ג בזה.

מילואים למ"ש בענין מחלוקת ב"ש וב"ה לא יחם אדם חמים לרגליו

הנה בענין מחלוקת ב"ש וב"ה לענין לא יחם אדם חמים לרגליו וב"ה מתירין, הבאנו משיטת הר"ן והר"ע מברטנורא, דמחלוקת של בית שמאי וב"ה הוא מטעם מתוך שהותרה לשתייה הותרה גמי לצורך הנאת הגוף לבית הלל הסוברים מתוך, וב"ש חולקים על מתוך.

כן מצאתי שיטת הרשב"א בכיצה דף כ"א ע"ב, על המשנה דלא יחם אדם חמין לרגליו, דמפרש מחלוקתם גם כן במתוך, דב"ש לא סוכר מתוך, ומתוך קושית ר"ע במשניות שהבאתי לעיל באופן אחר, וז"ל: והא דפליגי בפרקים קמאי דף י"ב בגמ' דאין מוציאין את הקטן אמוראי אי איפלגו (כ"ש וב"ה) במתוך שהותרה הוצאה לצורך או לא, (דרכי יצחק כר אבדימי ורבה, דרבה פליגי אם יש עירוב והוצאה ליו"ט עיי"ש הכי קאמרי מהא לא תשמיעיניה, אלא דהכי שמעינן לה, ודכוותיה איכא טובא בגמ' וכו' עכ"ל.

הנה הרשב"א מפרש דרבה לא חולק בזה שב"ש לא סוברים מתוך, או ב"ה סוברים, מתוך דזה מוכח ממשנה כאן דבמתוך פליגי, רק אין ראייה ממשנה בפ"ק מהא דמוציאין את הקטן דפליגי בזה. ולפי דברי הרשב"א אי אפשר לומר כלל דמחלוקתם כאוכל נפש עצמו, דבית הלל סוברים דחמין לרגליו שזה הנאת הגוף נחשב לאוכל נפש עצמו וב"ש חולק על זה, דזה לא עלה על דעת אחד מהם, לפי הבנת הרשב"א.

אבל נמצא חדשה בזה הוא שיטת הרמב"ם בפירוש המשניות על המשנה הזו כיצח פרק ב', וז"ל: בית שמאי אומרים לא יחם אדם חמין

לרגליו וכו' ואוסרים ב"ש שיבעיר אדם אש להתחמם בו, לפי שעקרו מה שאמר אך אשר יאכל לכל נפש אינו נכנס תחתיו הנאת הגוף מבחוק, ובית הלל אומרים כי מאמר השם אך אשר יאכל לכל נפש כלל כל הנאת הגוף כולם עכ"ל.

מפורש בדברי הרמב"ם שמחלוקתם אם רחיצת ידיו ורגליו נכנס בכלל אוכל נפש עצמו או לא, ואין זה שייך למחלוקת ב"ש וב"ה למתוך ודוק בזה. והנה מה שהבאתי לעיל קושית רע"א בשו"ת סי' ה' וגם בגליון הש"ס שבת ל"ט הבאתי לעיל, שכתב לחמוה על התוס' ורשב"א שבת ל"ט בפרק כירה שכתבו דלביית שמאי דלית ליה מתוך לית ליה הואיל, והקשה עליהם מגמ' ביצה דף י"ב ופסחים דף מ"ז, דפרכינן לרבה דאית ליה הואיל מברייתא דהמבשל גיד הנשה בחלב ביו"ט וכו', ואם איתא אהבערה לא ליחייב דנימא הואיל, והרי ברייתא זו כבית שמאי דלית ליה מתוך כדאמרינן ביצה י"ב, וכן לרבה ביצה שם אפילו לבית הלל לא אמרינן מתוך, דרבה מפרש שם מחלוקתם אם יש עירוב והוצאה ליו"ט.

וראיתי בזה עוד תירוץ על קושית רע"א מגדולי האחרונים, על פי השיטה מקובצת ביצה י"ב, שכתב שם דבר חדש וז"ל: ועוד כתב נר"ו דאיפשר לומר לפי שיטת הרשב"א ז"ל דרבה אית ליה מתוך כרבי יוחנן, אלא דבמבשל גיד פליגי, דר' יוחנן סבר כיון דמהני מיניה ואפילו באיסור אינו לוקה משום מתוך, ורבה סבר אף על גב דאמרינן מתוך, מבשל גיד חייב כיון דאינו ראוי לו בהיתר וכו' ע"כ.

ולפי זה שפיר פריך הש"ס בפסחים מ"ז אהבערה לא ליחייב דנימא הואיל וחזי לאורחים, כשלמא אי לא אמרינן הואיל למחשב לצורך קצת אתי שפיר דאכילת איסור ס"ל לרבה דלא הוה אף צורך קטן, אבל אם נאמר דעל ידי הואיל הוי צורך קטן, כיון דחזי לאורחים, הא יכול לעשות ע"י הבערה צורך של היתר הואיל דחזי לצרכו.

וזה הולך על פי סברתו של הטורי אבן סוף חגיגה כאבני מילואים, דהואיל ומתוך מישך שייכי חדא בחברתא, דעל ידי סברתו הואיל הוה צורך קצת. ועיין בספר אמרי בינה בזה ויש לעיין בדבריו.

ועיין באמרי בינה הל' יו"ט סי' ב' מאריך אם הנאת הגוף כגון רחיצה ועוד נחשב כאוכל נתרפש ממש לענין יו"ט, או מטעם מתוך מותר, והביא שיטת ראשונים בזה, מה שהבאנו לעיל, ושיטות החולקים בזה עיי"ש. והביא מספר עבודת הקודש להרשב"א שחולק על תירושו וסובר שזה עצם אוכל נפש ולא מטעם מתוך.